

HET BEGIJNHOF TE AMSTERDAM

DOOR JAN H. DE GROOT

„EEN plotselinge verplaatsing uit de woelige feestzaal naar het rustige slaapvertrek kan een scherper, doch geen zoo treffende tegenstelling opleveren als onwillekeurig de wandelaar ondervindt die 's avonds uit de Kalverstraat het Begijnhof oversteekt.”

Zoo vangt Martin Kalff zijn aardige studie aan over het Begijnhof te Amsterdam. Het beeld van vergelijking is natuurlijk niet modern. Martin Kalff schreef dit aan het einde der vorige eeuw en kende niet de lawaaiproductie van claxoneerende vrachtauto's, toeterende taxi's en knallende motoren, mogelijk had hij een feller contrast gevonden. Ik kan mij voorstellen dat in zijn tijd het Kalverstraat en Spuiverkeer gedachten aan een feestzaal opwekten en het Begijnhof die aan een slaapvertrek. Het deftige en bezadigde geflaneer van hooggehoede heeren en langgerokte dames langs de nette etalages der groote winkels, gaf onwillekeurig de indruk van iets feestelijks. Thans echter nu dit gedeelte van Amsterdam in het teeken van Koning Tempo staat, nu men de Kalverstraat van Munt tot Dam „neemt” in drie minuten of heelemaal links of rechts laat liggen omdat er teveel snelwandelaars zijn die iets minder snel dan u, uw tempo remmen, nu zouden we de langeafstandbaan van een Stadion beter een vergelijkingsbeeld hebben gevonden dan een feestzaal of ten aanzien van het be-motorde Spui, de racebaan voor groote motoren. Dit „hartje van Amsterdam” is meegegaan met de snelheid, nuchterheid en de zakelijkheid van onze dagen. De groote etalageruiten hebben hun romantische bekoring verloren. Felle kleuren, geraffineerd geschikt, eischen onbescheiden uw aandacht. Onwezenlijke waspoppen met groenschemerende gezichten in wanhopige standen, vervingen de nette glimlachende marsepijn gezichten der voor-

eeuwsche etalageridders en gravinnetjes. Schreeuwende lichtreclames brutaliseeren een ieder die in zijn grootstad-haast onverschillig wil voorbijgaan. Neen een feestzaal met zijn opgewekt geroezemoes kan men moeilijk meer vergelijken met een Kalverstraat van thans. Maar indien Martin Kalff, gedachten aan een slaapvertrek krijgt bij het oversteken van het Begijnhof dan kan een mensch van vandaag zich oogenblikkelijk in zijn denksfeer verplaatsen.

Het Begijnhof heeft de intieme rust van een slaapvertrek. Het contrast met zijn directe omgeving is honderdvoudig verscherpt ondanks de asfalteering der straten en de gummibanden der verkeersmiddelen.

Het is een eiland in een woedende zee, een oase in de dorre asfaltwoesternij der groote stad. En dat is het wonder. Zoo uit de overstelpende drukte der straten in de rust van een kleine stille omsloten plek te komen. En hoevele stadgenooten kennen dat wonder. Hoevelen weten van het bestaan. Buitenlanders worden 's zomers bij kudden tegelijk uit de sight-seeing cars geladen en de stilte binnengeleid waar ze onwennig de oude huizen, de pomp, de kapel en de hooge boomen staan te beuilebrillen.

Dan hoort men fluisterende kreetjes: Charmant, lovely, romantisch en het Begijnhof wacht glimlachend de volgende kudde.

Zoo is het thans.

Zooals op vele plaatsen in Amsterdam, staan wij in het Begijnhof op historische bodem. Dit plekje behoort tot de oudste bezittingen die de „stad” Amstelredamme vormden.

Er bestaat een sage die ons het ontstaan van de stad verhaalt. In hoe verre deze fabel waarheid is of verbeelding, laten wij gaarne in het midden. De ondervinding leert dat er in

Een dorpsgezicht in het hart der hoofdstad.

het sprookje altijd een zekere vorm van waarheid schuilt en het fabeltje van het ontstaan van Amsterdam is te mooi om het zonder meer van ons af te schuiven.

In katholieke kringen houdt men dit wonder van Amsterdam voor waarheid. We zijn welwillend genoeg om deze meening of liever dit geloof te respecteeren. Voor ons heeft het voornamelijk de bekoring van het mooie sprookje. Historisch zijn geen positieve gegevens voorhanden om een uitspraak te doen omtrent het ontstaan der stad

en daarom laten we ons het wondersprookje niet ontnemen. Zelfs ook niet als men deze historische gegevens wel zou hebben. We hebben zulk een behoefte aan het sprookje. Laat ik het u nog eens in 't kort mogen vertellen:

Twee Noorweegsche visschers door een woedende storm overvallen, verdwaalden zoo ver van huis, dat zij de hoop op een behouden aankomst aan een oever opgaven. Zeil en tuig waren vernield, het roer versplinterd. In hun nood smeekten zij tenslotte Sint Olaf, de beschermheilige van hun vaderland, om hulp en redding. Uitgeput vielen zij in slaap en droomden. Toen zij ontwaakten, aan de morgen van een schoone dag, stond hun bootje op een drooge plek grond omgeven door vruchtbaar land en moerasgrond. Zij verwonderden zich zeer en na een dankgebed aan Sint Olaf, vertelden zij elkaar hun droom. Het bleek dat zij een zelfde droom gedroomd hadden. Hun was geopenbaard dat zij op de plek waar hun trouwe met-

gezel, een hond, zich ter rustte zou leggen een kapel moesten stichten aan Sint Olaf gewijd als dank voor zijn redding.

Ook zouden zij op de plaats van hun landing moeten blijven en niet naar hun vaderland terugkeeren. Zij bouwden zich een hut van klei en riet en togen uit ter vischvangst. Hun netten droegen immer veelvuldig visschen en hun succes lokte andere visschers uit de omtrek, die zich naast hun hutten vestigden. Zoo ontstond een flinke buurtschap ongeveer op de plaats waar zich thans de Zeedijk bevindt. Dat

het bevel uit de droom der beide visschers getrouw werd opgevolgd bewijst heden ten dage nog de Sint Olafspoort in de Warmoesstraat waar boven zelfs de hond in slapende houding afgebeeld is. Een gedicht dat ons de geschiedenis van Amsterdam verhaalt luidt:

Ruim zesmaal honderd jaar geleen,
Toen de Amstelheer zijn slot door Ken'
[mers zag verbranden
Toog hij naar 't nietig plekje heen,
Met dam en dijk omgord door luttel rappe
[handen.
Maar, zie, hoe klein ook in getal,
Dat volk, gevest waar 't Y in 's Amstels
[mond komt stroomen,
Stond op het dierbaar erf toch pal
En wist, door eendracht sterk, den vijand
[te betoomen.
Het tweetal visschers met zijn hond,
dat hier weleer aan 't spel der baren
[prijsgegeven,
Het eind van 't bange zwerven vond.
Legde in zijn schaamle hut de kiem tot
[krachtig leven.
De kerk, St. Olof toegewijd,
Getuigde luide van den vromen zin der
[vaderen,
Wier zucht tot orde en noeste vlijt
De schoonste vruchten voor het nakroost
[zou vergaderen.
enz. enz. enz.

Zoo vond ook het wonder van Amsterdam's ontstaan, zijn dichter.

Het eenzaam Begijnhofdorpje werd in 1346 gesticht. Het centrum vormt de kapel, een fraai kerkje met een bevallig torentje. Daar rondomheen staan de oude huisjes waar de Begijntjes hun woningen hadden. De kleine tuintjes zien er keurig verzorgd uit, en enkele hoge boomen geven de indruk van een dorpsplein, waar de pomp het middelpunt vormt. Tot de hervorming bleef het Begijnhof in Roomsche handen. De kapel werd daarna onteigend en van 1578 tot ongeveer 1607 voor wereldlijk gebruikt bestemd. In 1607 echter stond de stedelijke regeering het gebouwtje af aan de Engelsch-Presbyteriaansche gemeente, welke er tot op de huidige dag haar diensten des Zondag

houdt.¹⁾ Er zijn in de loop der tijden heel wat pogingen aangewend om het Begijnhof en vooral de kapel weer in Roomsche handen te krijgen. Vooral pastoor J. A. van den Akker heeft in zijn boekje „Geschiedenis van het Begijnhof te Amsterdam” niet alleen een nauwkeurige beschrijving gegeven maar tevens een pleidooi gehouden voor de herkrijging van de kapel. In 1727 werd de kerk aan de Noordzijde vernieuwd en in 1753 voorzien van een orgel.

In 1671 werd de eerste steen gelegd van een nieuwe Roomsche kerk.²⁾ Deze bevindt zich recht tegenover de ingang van de Engelsche (n.l. de oude kapel) en staat met haar ingang in de rooilijn van de Bagijnhof huisjes. Toch bleven de Bagijnen hun dooden in de Engelsche kerk begraven ingevolge een oud voorrecht dat door de tijden gehandhaafd bleef. In 1857 hield dit op, daar van af die datum het wettelijk verboden werd, de dooden in de kerken te begraven. Eigenlijk dateert dit verbod reeds van veel vroeger, maar er werd niet al te streng de hand aan gehouden.

Het is misschien wel aardig uit het jaar 1870 een overzicht te geven van de feitelijke toestand van het Begijnhof.

Uit een werkje uit die tijd citeeren wij:

„Het bestaat uit de oude kapel, waarop, volgens onze meening, het Begijnhof zijn rechten nog niet verloren heeft; de R. K. kerk met de aangrenzende pastorie, welke eigendom zijn van het hof; 44 woonhuizen, waarvan er 34 aan het hof, 4 aan het Sint

¹⁾ Sinds enkele weken wordt in deze Engelsche Kerk, de Alledag kerk gehouden, waar tusschen 12 en 2 de Amsterdamsche Hervormde predikanten in een korte dienst voorgaan.

²⁾ Hier bevindt zich het prachtige paneel van Prof. Derkinderen voorstellende de Mirakelprocessie, waar wij in dit artikel nader op terugkomen.

Andrieshofje en 6 aan anderen in eigendom toebehooren. Ook de open ruimte met een paar kleine gebouwtjes en nog andere afgesloten erven zijn eigendom van het hof. Het wordt bewoond door 322 personen die, zooals de regelementen het ook voorschrijven, allen Roomsch-Katholiek zijn. Behalve de rector en de kapelaan wonen er, naar de eisch dierzelfde regelementen, alleen vrouwelijke personen. Er zijn thans tien Begijntjes, van welke er na 1862 drie, en wel met bisschoppelijke vergunning en na behoorlijke proeftijd zijn aangenomen. Al de woonsters zijn, zooals het vijf eeuwen geweest is, aan de wetten van het hof onderworpen."

Tot zoover dit overzicht uit 1870 en voorzoover mijn nasporingen gaan, is daar tot op deze dag weinig verandering in gekomen. Aan het Begijnhof zijn, evenals aan zoovele oud-historische plekken, verschillende legenden verbonden.

Martin Kalff verhaalt ons daar enkele van. Een verhaal geven wij hier weer.

Er was ereis — nietwaar, zoo begint elk sprookje — heel lang geleden een vrome zuster, die, ofschoon ze reeds lang en veilig in de Engelsche kerk begraven was, nachtelijke wandelingen ondernam en de rust der eenzame oude juffers stoorde. Een priester ontmoette de verschijning en vroeg haar wat zij begeerde. Zij vertelde dat ze van dorst was gestorven en onder de drup (de pomp) begraven wilde worden. Dit gebeurde en sedert dien keerde de rust weer terug. De pomp is geruimen

tijd geleden verplaatst maar nog altijd ligt op de oude plaats een inderdaad doorkistvormige steen en nog altijd worden er op de tweede Mei bloemen gestrooid.

Het Begijnhof staat ook nauw in verband met een ander wonderverhaal. Namelijk het groote Mirakel van Amsterdam.¹⁾

Omstreeks 1877 werd het Gilde van het Heilig Sacrement van Mirakel te

Een hoekje van het Begijnhof.

¹⁾ Zie vorige noot.

Amsterdam opgericht. Het was een vrouwengilde en vond zijn ontstaan op het hof.

Ter herinnering aan dit mirakel trekt nog heden ten dage de 18e Maart van ieder jaar een stoet mannen door de stad. Dit geschiedt bij nacht en is bekend onder de naam „Stille Omgang”. De laatste jaren is deze stille omgang geweldig groot geworden. Van alle plaatsen uit het land drommen de geloovigen samen en vangen van uit de R. K. kerk op het Begynhof hun nachtelijke zwijgende ronde aan. Het is een indrukwekkend gezicht als men in de vroegnacht deze stoet ontmoet. Het mirakel verhaal zelf laten wij tot besluit hier volgen.

Het is ontleend aan „Amstelredams eer ende opcomen door de denckwaardighe mirakelen aldaer geschied aen ende door het H. Sacrament des Altaers. Anno 1345 gedrukt t' Antwerpen, by Hendrick Aertssens 1639. Door Boetius A. Bolswert, welke laatste tevens kopergravures voor dit boekje maakte.

„In het jaar 1345 was in Amsterdam een man ziek die op zijn sterfbed „naer het Christelijke behoor, en gebruyck”, het H. Sacrament der Stervenden werd toegediend. Het stukje ouwel, dat de stervende gebruiken moet, is naar de Roomsche leeren, niet het symbool van Christus' lichaam, maar verandert werkelijk in Zijn vleesch.

In een aanval van benauwdheid echter braakte de man het weer uit.

Een der helpende vrouwen, niet wetende dat de hostie was toegediend, wierp een en ander in het vuur. Het vuur brandde de geheele nacht door. Tegen de morgen stond de vrouw op om haar kind te kleeden en daar het koud was schoof ze dicht bij het vuur. Zij pookte het wat op en zag plotseling dat in de asch een schoone witte en heele Hostie lag. Zonder zich te bedenken en ook zonder zich te branden stak zij de hand in het vuur en haalde

de schat er uit.

Zij riep een der andere vrouwen en deze legde het Heilig Sacrament op een kussen in haar kleerenkist. Toen haar man thuis kwam vertelde zij het geval. Deze wilde het wonder zien en nam het in zijn hand. Echter meende hij dat het op zijn hand bewoog (sienlyck op ende neder sprank) en haastig gaf hij het aan zijn vrouw terug.

Daarna vertelde de man het aan de priester en alles wat er zich met de hostie had afgespeeld. De priester nam het sacrament mede en legde het in een gewijde doos en bracht het heimelijk in de kerk, zoodat niemand behalve de betrokken personen er iets van wist.

De volgende dag maakte de vrouw wederom haar kleerenkist open en vond daar de hostie terug. Ze waarschuwde de priester en deze bracht het sacrament weer naar de kerk.

Nog eenmaal herhaalde zich dat wonder en toen dacht de priester dat God verkondiging en openbaarmaking van het mirakel wilde. Zoo geschiedde het dat de geestelijke en wereldlijke machten van Amsterdam op de hoogte werden gebracht van de gebeurtenissen en dadelijk formeerde zich een processie met „kruysen ende vanen” die naar de plek optrok waar het H. Sacrament gevonden was.

Een poosje nadien berispte de man, de vrouw die het telkens weervinden van de hostie in haar kist aan de priester had verteld, over haar babbelsucht. Hij had zijn zoontje op zijn knie en meteen kreeg het ventje hevige aanvallen van stuipen.

Toen echter gebeden werd tot het Heilig Sacrament, kwam even onverwacht de genezing.

Nadien zijn nog vele wonderen geschied. Een dezer was volgens de historie aanleiding tot een bijzondere gunst voor Amsterdam.

Het Amsterdamsche wapen draagt behalve de drie St. Andrieskruisen, welke graaf Willem II geschonken had

nadat Amsterdam in 1342 tot vrije stad was verheven, een keizerskroon.

Ook deze keizerskroon staat in verband met het Mirakel van Amsterdam.

De Roomsche Koning Maximiliaan was in 1482 (anderen spreken van 1488) ernstig lijdende aan een doodelijke ziekte. Hij deed de gelofte dat indien hij genas hij een bedevaart zou maken naar de Heilige Stede te Amsterdam. Na zijn genezing vervulde hij zijn gelofte en maakte de pelgrimstocht. Als dank schonk hij de gunst aan de stad om boven het wapen zijn kroon te dragen.

Maximiliaan was toen echter nog koning, zoodat feitelijk een koningskroon boven het wapen behoorde te staan. Op oude gravures komt ook inderdaad een koningskroon voor. Hoe die keizerskroon er tenslotte gekomen

is, is niet geheel duidelijk. Wel werd in 1508 Maximiliaan tot Roomsche Keizer gekozen en het is niet onmogelijk dat hij in 1488 reeds beschikte over de teekenen en ornamenten van een keizer.

Tot zoover het verhaal van het Mirakel van Amsterdam.

Er is veel vreemd en raadselachtig in dit verhaal en wij protestantsche Christelijken staan sceptisch tegenover een dergelijk wonder.

Het is echter hier niet de plaats om deze kwestie nader aan een critiek te onderwerpen, hoofdzaak is dat het ten nauwste in verband staat met het Begijnhof en daarom was mijn verhandeling over deze historische Amsterdamsche plek niet volledig geweest als ik de geschiedenis van het Heilig Sacrament van Mirakel achterwege had gelaten.

ZWERVERS AVONDGEBED

Mijn handen, hunkerend geheven,
Tasten verlangend naar U, Heer;
Bedelend om Uw glimlach weer,
En om een woord van mild vergeven.

De dooltocht van mijn zwerfziek hart
Is U niet onbekend gebleven.
Gij wéét het, hoe ik met mijn leven
U dezen dag weer heb getart.

Schipbreukeling aan 's werelds kusten,
Lande ik ééns veilig bij Uw kruis,
Laat eenmaal in Uw hemelsch Huis
M' in zalige genieting rusten!

JAN VISSER
